

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

КИРИЧЕНКО ВІТА ГРИГОРІВНА

УДК [371.134+39(477)](043.3)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА ДО
ОРГАНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ
СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ НА ЗАСАДАХ УКРАЇНОЗНАВСТВА**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор
Сивачук Наталія Петрівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, завідувач кафедри української
літератури, українознавства та методик їх навчання

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Семеног Олена Миколаївна,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка, завідувач кафедри української
мови і літератури;

кандидат педагогічних наук
Чайка Олена Вікторівна,
Одеський національний медичний університет,
старший викладач кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться «27» грудня 2019 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини за адресою: 20300, м. Умань, вул. Садова, 2.

Автореферат розісланий «26» листопада 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Совгіра

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах потужних перетворень у політичній, соціально-економічній та духовній сфері життєдіяльності українського суспільства зростають вимоги щодо підготовки вчителя-філолога як конкурентоспроможного фахівця на сучасному ринку праці, здатного до критичного мислення, самовдосконалення і навчання упродовж життя, як носія патріотичних чеснот, спроможного здійснювати навчально-методичну та виховну діяльність на засадах українознавства, організовувати культурне дозвілля молодого покоління.

Важливість таких фахових і особистісних рис актуалізує необхідність удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства.

Законодавчо-нормативні засади професійної підготовки майбутніх учителів-філологів ґрунтуються на таких державних актах та урядових документах: законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті (2002), Концепції «Нова українська школа» (2016), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018).

Необхідність організації культурно-дозвілдової діяльності актуалізують Конституція України (2019), Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2015), Проект Закону України «Про виховання дітей і молоді» (2005) тощо.

Теоретичну основу дослідження становлять науково-педагогічні праці, у яких обґрунтовано положення щодо підготовки вчителів у системі вищої освіти та формування особистості педагога-вихователя (І. Зязюн, А. Капська, Н. Кузьміна, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Н. Флегонтова, А. Щербаков, Н. Щуркова).

Дослідниками визначено специфіку професійної підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи (А. Алексюк, О. Браславська, О. Дубасенюк, В. Загвязинський, І. Зязюн, О. Коберник, В. Кузь, А. Макаренко, О. Мелік-Пашаєв, В. Пічі, О. Пехота, О. Семенов, Н. Сивачук, В. Сластьонін, С. Совгіра, В. Сухомлинський, В. Шахов та ін.).

Питання підготовки майбутніх педагогів до організації культурно-дозвілдової роботи в школі досліджували Ю. Бардашевська, О. Безпалько, О. Голік, Т. Гончар, І. Гутник, Ю. Жданович, Т. Кисельова, Т. Корнієнко, Ю. Красильников, А. Кузьмінський, О. Миронюк, В. Омеляненко, Т. Павлова-Сисюк, С. Пащенко, С. Пішун, Є. Розанова, Т. Скорик, М. Фіцула, О. Чайка, Т. Черніговець, І. Яворська та ін.

Окремі аспекти культурно-дозвілдової діяльності молоді охарактеризовано науковцями у напрямках: специфіки дозвілля (Н. Путіловська, Т. Сущенко, С. Шмаров та ін.), особливостей ігрової та художньо-творчої діяльності дітей (Л. Виготський, В. Григор'єв, Д. Ельконін, Ю. Перенчук, С. Русова, А. Співаковська та ін.), видовищно-ігрової форми традиційної культури (Ю. Дворкін, А. Конович та ін.), організації дитячого художньо-ігрового дозвілля, зокрема його сценарно-режисерські основи (Д. Генкін, О. Марков, С. Образцов, І. Шароєв та ін.), організації культурно-дозвілдової діяльності дітей шкільного віку на основі народних звичаїв і фольклору (О. Жорнова, В. Стрельчук, З. Файчак, Е. Цибуля, Л. Шемет та ін.), використання фольклору в художньо-масовій роботі закладів культури

(С. Кравченко, Л. Лазарева та ін.), формування комунікативної культури молодших школярів в умовах дозвілля (Т. Гончар).

Водночас проблема підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності на засадах українознавства, з урахуванням специфіки роботи в сільській школі є недостатньо висвітленою в педагогічних дослідженнях, що дає підстави виокремити низку суперечностей між:

- підвищенням вимог закладів загальної середньої освіти до якості професійної діяльності вчителів-філологів в умовах сільської школи та недостатньою увагою до цієї проблеми у вітчизняній педагогічній теорії та практиці;
- високим функціональним потенціалом культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства у професійній підготовці майбутнього вчителя-філолога і недостатньою розробленістю програмно-змістового забезпечення його розкриття;
- необхідністю оновлення змісту, форм, методів, засобів навчання та недостатньою розробленістю педагогічних умов професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства.

Отже, актуальність проблеми, її соціально-педагогічне значення, необхідність подолання виявлених суперечностей, нагальна потреба вдосконалення підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства та недостатня розробленість означеної проблеми у теорії і практиці зумовили вибір теми дослідження – **«Підготовка майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження обраної проблеми здійснювалося відповідно до основних напрямів та завдань наукової теми кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Удосконалення змісту підготовки учителів української мови та літератури на засадах етнокультурних традицій українців» (реєстраційний номер 0111U007555), держбюджетної теми «Професійна підготовка майбутніх учителів-словесників на засадах українознавства» (державний реєстраційний номер 0114U000498), що розроблялася в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. Тему дисертації затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 3 від 17.10.2011 р.) та узгоджено на засіданні Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 4 від 24.04.2012 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства.

Гіпотеза дослідження. Підготовка майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства відбуватиметься ефективніше в разі дотримання таких педагогічних умов: цілеспрямованої мотивації майбутніх учителів-філологів до вивчення

особливостей організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства; оволодіння майбутніми вчителями-філологами теоретичними знаннями про сутність, зміст культурно-дозвілєвої діяльності та методику її проведення в сільській школі на засадах українознавства; удосконалення практичних умінь і навичок організації культурно-дозвілєвої діяльності майбутнього вчителя-філолога, що є необхідним у подальшій педагогічній практиці.

Відповідно до мети й гіпотези визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати ступінь розробленості проблеми у психолого-педагогічній і загальнонауковій літературі, уточнити сутність ключових понять дослідження.

2. Уточнити критерії, показники та схарактеризувати рівні готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства.

3. Здійснити діагностику готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства.

4. Розробити й апробувати модель підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства.

5. Теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства.

Методи дослідження. Для перевірки гіпотези дослідження і розв'язання визначених завдань використано такі методи: *теоретичні* – аналіз наукових джерел із проблеми дослідження, що дало змогу визначити об'єкт, предмет, мету дослідження, сформулювати його завдання, уточнити сутність понять «підготовка майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства», «готовність майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства», порівняльний аналіз – для визначення структурних компонентів, критеріїв, показників, рівнів готовності; метод моделювання – для розробки моделі підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства; *емпіричні* – бесіда, спостереження, тестування, анкетування, педагогічний експеримент (констатувальний – для визначення стану готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства, формувальний – з метою перевірки ефективності педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства); *статистичні* – методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу отриманих експериментальних даних, визначення достовірності отриманих результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. На різних етапах в експерименті брали участь 333 студенти, з них 162 – у контрольній та 171 – в експериментальній групах, та 54 викладачі фахових дисциплін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

уперше обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства (цілеспрямована мотивація майбутніх учителів-філологів до вивчення особливостей організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства; оволодіння майбутніми вчителями-філологами теоретичними знаннями про сутність, зміст культурно-дозвіллевої діяльності та методичку її проведення в сільській школі на засадах українознавства; удосконалення практичних умінь і навичок організації культурно-дозвіллевої діяльності майбутнього вчителя-філолога, що є необхідним у подальшій педагогічній практиці);

уточнено сутність ключових понять дослідження: «підготовка майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства» та «готовність майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства»; критерії готовності (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, практично-діяльнісний), їх показники та рівні (високий, середній, низький);

удосконалено навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх учителів-філологів до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства;

подальшого розвитку набули зміст, форми, методи організації освітнього процесу, спрямованого на формування готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти методички підготовки майбутніх учителів-філологів до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства, оновленні і доповненні матеріалом українознавчого змісту навчальних програм дисциплін «Сучасна українська літературна мова», «Історія української літератури», «Фольклор», введення до варіативної частини навчального плану курсів «Українознавство», «Етнографія України», «Методика організації українознавчих свят та масових заходів», «Методика викладання народознавства», «Основи народної хореографії», удосконаленні програми фольклорної, діалектологічної і педагогічної практик, упровадженні інноваційних форм освітньої (диференційоване навчання, організація навчального процесу на різних рівнях з урахуванням інтересів та здібностей студентів; технологія проектного навчання; навчання у співпраці) та науково-дослідної діяльності студентів.

Матеріали дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти при викладанні фахових дисциплін, проведенні семінарів із

підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства; у професійному розвитку і саморозвитку майбутніх учителів, у закладах загальної середньої освіти, у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Результати дисертаційної роботи впроваджено в освітній процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка про впровадження № 873/1 від 23.04.2019 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка про впровадження № 01-28/1800 від 29.05.2019 р.), Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського (довідка про впровадження № 01-12/21.1/1117 від 20.05.2019 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Тарас Шевченко в культурному мегапросторі: історична постать, віхи творчості, дискурс» (до 200-річчя від дня народження Кобзаря) (Умань, 2014), «Актуальные вопросы теории и практики современного гуманитарного знания» (Орел, 2014), «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: виховуємо культуру потреб особистості» (Херсон, 2015), «Сучасна українська нація: мова, історія, культура» (Львів, 2016), «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук» (Одеса, 2016), «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2016), «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін» (Умань, 2018), «Динамічні процеси в лексиці та граматиці слов'янських мов» (Умань, 2018), «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (Умань, 2018); *всеукраїнських* – «Актуальні проблеми літературної освіти (пам'яті О. Р. Мазуркевича та П. К. Волинського)» (Умань, 2018), «Теорія і практика підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури» (Умань, 2018, 2019), «Життя і творчість Павла Тичини: текст і контекст» (Умань, 2019); *регіональних* – «Теоретичні та прикладні проблеми сучасної філології» (Умань, 2019).

Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки та освітнього менеджменту та звітних наукових конференціях Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2016–2019).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 20 одноосібних публікаціях автора, із них: 5 статей відображають основні наукові результати (1 – у зарубіжному фаховому виданні), 7 – апробаційного характеру, 8 – додатково відображають результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (376 найменувань, із них 20 – іноземною мовою), 13 додатків на 74 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 328 сторінки, з них 198 сторінок основного тексту. Робота містить 33 таблиці та 11 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет наукового

пошуку; сформульовано гіпотезу, окреслено комплекс методів дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про впровадження, апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – *«Теоретичні основи підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства»* – проаналізовано ступінь розробленості проблеми підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства; уточнено сутність та подано змістову характеристику ключових понять дослідження; розкрито фахові компетентності вчителя-філолога як організатора культурно-дозвілєвої роботи учнів сільської школи.

У нормативно-законодавчих документах (законах України «Про освіту», «Про культуру», «Про виховання дітей і молоді», Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді України, Концепції національного виховання, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті та ін.), у публікаціях науковців (І. Бех, А. Богуш, О. Губко, В. Кузь, Ю. Руденко, З. Сергійчук, О. Сухомлинська, Т. Сущенко та ін.) вказано на те, що дозвілля національно-виховного спрямування є сферою розкриття творчого потенціалу особистості, провідною метою діяльності навчальних закладів та сприяє створенню сприятливого культурного середовища для самореалізації і творчого розвитку особистості, формуванню національної самосвідомості і громадянських якостей, культури особистості (моральної, політико-правової, естетичної, екологічної, інформаційної, комунікативної, культури побуту, спілкування тощо), стимулює творчі, розважально-ігрові, спортивно-оздоровчі та інші соціально й особистісно конструктивні види діяльності.

Аналіз наукових джерел, присвячених вивченню проблеми в різних аспектах: підготовки студентів до організації культурно-дозвілєвої діяльності в сільській школі (Р. Барановська, Н. Касярум, М. Король, В. Лизогуб, В. Мелешко, Т. Павлов, Н. Присяжнюк, Н. Путіловська, В. Стрекозін та ін.), підготовки майбутнього вчителя-філолога до українознавчої роботи в школі (В. Денисенко, С. Денисюк, С. Єрмоленко, П. Ігнатенко, Л. Йовенко, Л. Касян, П. Кононенко, В. Личковах, О. Семенов, Н. Сивачук, Є. Сявакко, І. Терешко, Т. Усатенко, Г. Філіпчук, О. Циганок та ін.), – засвідчив недостатню увагу до означених видів діяльності, недосконале володіння випускниками філологічних факультетів фаховою компетентністю щодо організації культурно-дозвілєвої роботи учнів сільської школи на засадах українознавства.

Серед труднощів організації культурно-дозвілєвої діяльності виокремлено: специфіку професійної діяльності вчителя-філолога, який працює в сільській школі (великий обсяг інформації, що опрацьовується, особливості роботи в сільській школі; знання українознавчих дисциплін та уміння використовувати їх у практичній діяльності тощо).

У психолого-педагогічній літературі (І. Бойчев, В. Бочелюк, В. Воловик, В. Ковтун, Ю. Клочко, О. Молчан, С. Панова, І. Петрова, Е. Стрельцова, Ю. Стрельцов, Л. Троєльнікова, Г. Усачова, Н. Цимбалюк, Н. Яременко та ін.) розкрито сутність, зміст і значення культурно-дозвілєвої діяльності учнів і

студентів на засадах українознавства відповідно до запитів освіти XXI століття. З'ясовано, що організація культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства вимагає особливої уваги, оскільки вона є невід'ємною складовою освітнього процесу та сприяє формуванню молоді як національно свідомих громадян-патріотів.

На основі аналізу наукових праць дослідників уточнено ключові поняття.

Підготовку майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства визначаємо як спеціально організовану систему навчальних занять і виховних заходів, яка базується на знанні української народної культури, звичаїв, традицій, історії та має на меті формування необхідної для професійної діяльності системи цінностей, потреб і мотивів, набуття майбутніми педагогами умінь організації і проведення культурно-дозвіллевої діяльності з урахуванням вікових, психологічних та культурних потреб учня сільської школи.

Поняття «готовність майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства» розуміємо як інтегративно-особистісне утворення, що охоплює сукупність мовознавчих, літературознавчих, українознавчих знань, мовнокомунікативних, інформаційно-технологічних, проєктувальних умінь, особистих якостей, необхідних для ефективної організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи.

Визначено фахові компетентності вчителя-філолога (розвинуті духовні цінності та моральні чесноти, обізнаність із музичним мистецтвом, живописом, архітектурою, фольклорним театром, народними ремеслами і промислами; ґрунтовні знання з фахових дисциплін, знання національно-культурних традицій; сформованість мовленнєвої культури, національної самосвідомості, професіоналізму та особистісного розвитку, організаторських та творчих здібностей, професійних умінь організації культурно-дозвіллевої роботи учнів сільської школи, пошукової українознавчої та краєзнавчої роботи, прагнення до самоосвіти, володіння методикою проведення позакласної виховної роботи).

Отже, у розділі схарактеризовано поняттєвий апарат дослідження; виявлено стан розробленості проблеми дослідження у педагогічній теорії і практиці; доведено, що підготовка майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства є спеціально організованою системою навчальних занять і виховних заходів, яка базується на знанні української народної культури, звичаїв, традицій, історії та має на меті формування необхідної для професійної діяльності системи цінностей, потреб і мотивів, набуття умінь організації і проведення культурно-дозвіллевої діяльності з урахуванням вікових, психологічних та культурних потреб учня сільської школи.

У другому розділі – *«Діагностика процесу підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства»* – здійснено аналіз стану підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності в сільській школі на засадах українознавства; уточнено критерії, їх показники та рівні готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства; висвітлено організацію дослідно-експериментальної роботи та методику проведення констатувального

етапу.

Здійснено аналіз змісту фахових дисциплін («Сучасна українська літературна мова», «Історія української літератури», «Фольклор», введено в освітній процес курси «Українознавство», «Етнографія України», «Методика організації українознавчих свят та масових заходів», «Методика викладання народознавства», «Основи народної хореографії»); фольклорної, діалектологічної і педагогічної практик, який засвідчив, що в них недостатньо використовується українознавчий аспект та міжпредметні зв'язки; тексти, які містять інформацію про традиційне дозвілля молоді, становлять незначну частину від загальної кількості текстів, які використовуються на практичних заняттях, а також під час написання диктантів, переказів та інших видів робіт. Аналіз змісту програм практик та їх результатів показав неготовність студентів організувати культурне дозвілля учнів.

Виділено причини недостатньої культурно-дозвілдової діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти (економічні, організаційні, мотиваційні). Економічні причини пов'язані з недостатньо розвиненою матеріально-технічною базою закладів загальної середньої освіти, розташованих у сільській місцевості, та специфікою кадрового забезпечення. Організаційні – з відсутністю фахівців, які володіють необхідним комплексом теоретичних знань і практичного досвіду проектувати та здійснювати таку роботу в закладах загальної середньої освіти. Мотиваційні причини зумовлені недооцінкою ролі культурно-дозвілдової діяльності, її виховного потенціалу задля формування молодого покоління українців та необхідності підготовки до цієї діяльності майбутнього вчителя-філолога.

Отже, підготовка майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства насамперед потребує забезпечення належної і якісної науково-теоретичної підготовки з українознавства, формування мотивації та потреби у здійсненні такого виду діяльності, формування вмінь і навичок проводити її на високому рівні відповідно до запитів сучасної освіти, суспільства, держави.

Для діагностики рівнів готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства було уточнено й обґрунтовано відповідні критерії: мотиваційно-ціннісний, когнітивний і практично-діяльнісний.

Мотиваційно-ціннісний критерій характеризують розвинені спрямованість і мотивація до організації та проведення культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства та показники: розуміння цінності проведення культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства та бажання його здійснювати; розуміння важливості і необхідності проведення на належному рівні означеної роботи в сільській школі; домінуючий тип мотивації професійно-педагогічної діяльності; сталі мотиваційні установки до проведення культурно-дозвілдової діяльності на засадах українознавства в сільській школі; наявність власної життєвої позиції та втілення її у професійній діяльності.

Когнітивний критерій передбачає засвоєння майбутніми вчителями певної суми знань з української мови, літератури та українознавства, володіння основними психолого-педагогічними методами та прийомами, навичками й уміннями здійснювати пошукову та культурно-дозвіллову роботу; розуміння професійної та

педагогічної діяльності як цілісної системи, побудованої за схемою: суть – зміст – ознаки – етапи; закріпленість, здатність відтворювати та доцільно використовувати у практичній діяльності основні терміни, поняття, категорії, правила, уривки творів, зразки пісенних творів та їх вдале застосування у концертній, театральній постановці тощо; самостійний пошук інформації та постійна робота, спрямована на розвиток і вдосконалення отриманих під час навчання знань, умінь і навичок; уточнення.

Практично-діяльнісний критерій засвідчує наявність умінь, навичок, досвіду, прагнення, активність, ініціативність, спрямованість на здійснення культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства та має такі показники: здатність успішно реалізувати всі необхідні педагогічні дії на високому рівні доцільності та продуктивності; наявність високого рівня знань, умінь та навичок у професійній підготовці майбутнього вчителя-філолога до пошукової і науково-дослідної роботи та їх доцільне використання в навчально-виховній і культурно-дозвіллевій роботі; формування у майбутніх учителів-словесників необхідного рівня професіоналізму, наявність теоретичної основи для їхньої самоосвіти і подальшого професійного зростання після завершення навчання в освітньому закладі; цілісність, що виявляється у взаємозв'язку і взаємообумовленості застосування в навчальній, виховній і методичній роботі традиційних форм, методів, засобів навчання, наявність різноманітних здібностей, здатностей і умінь, що стосуються інтерактивних форм, методів і прийомів роботи вчителя-українознавця.

Відповідно до визначених критеріїв та показників готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства виокремлено рівні: високий, середній та низький.

Емпіричне дослідження проводилося в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького, Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася зі студентами спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) в експериментальних (171 особа) та контрольних (162 особи) групах.

Для проведення експерименту обрано діагностичні методики. Сформованість мотиваційно-ціннісного критерію визначалася за допомогою таких методик: диференційно-діагностичного опитувальника «Твій вільний час», опитувального листа видів захоплень чи хобі, методики визначення рівня культури використання вільного часу, авторських анкет з виявлення ставлення студентів до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів, сформованості мотивації та ціннісного ставлення студентів до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства.

За когнітивним критерієм готовність оцінювали за допомогою опитувальника спрямованості захоплень особистості (орієнтаційна анкета), методики незакінчених речень, авторських анкет із визначення студентами мети організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства, сформованості теоретичних знань.

Практично-діяльнісний критерій характеризували за допомогою проєктивних

методик «Картина світу», «Я і держава», тесту «Моя компанія», авторських анкет із виявлення сформованості професійних умінь.

Аналіз рівнів готовності майбутнього вчителя-філолога до культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільських шкіл за результатами констатувального етапу засвідчив, що за мотиваційно-ціннісним та практично-діяльнісним критеріями вона є низькою, за когнітивним – середньою в обох групах; встановлено відсутність значної різниці між рівнями її сформованості.

Переважання низького рівня готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства пояснюємо неналежним володінням студентами знаннями щодо змісту, форм і видів позааудиторної і культурно-дозвіллевої роботи українознавчого спрямування та слабким бажанням здійснювати цю роботу; відсутністю чітко сформованих ідей про важливість і необхідність проведення на належному рівні вказаного виду діяльності в школі; недостатнім досвідом планування, організації та проведення культурно-дозвіллевої діяльності учнів на засадах українознавства; нерозумінням специфіки роботи в сільській школі тощо.

Отже, аналіз результатів констатувального етапу експерименту довів необхідність удосконалення підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства, корекції програм, запровадження інтерактивних форм та методів такої роботи.

У третьому розділі – *«Теоретико-методичне забезпечення підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства»* – розроблено модель, обґрунтовано й зреалізовано педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства; розкрито методика проведення формувального етапу експерименту та здійснено інтерпретацію результатів дослідно-експериментальної роботи.

На основі аналізу теоретичних і практичних досліджень розроблено модель підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства, яка охоплює такі блоки: методологічно-цільовий (мета, підходи, принципи); змістово-процесуальний (етапи, зміст, форми, методи, технології); оцінно-результативний (критерії, рівні готовності, результат) (рис. 1).

Доведено, що підготовка майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів здійснюється з урахуванням синергетичного, аксіологічного, особистісно-діялісного, компетентнісного підходів та принципів (свідомості й активності, доступності, систематичності й послідовності, науковості, зв'язку теорії з практикою, системності та цілісності елементів підготовки студентів до здійснення професійної діяльності, цілеспрямованості, цілісного впливу навчальних дисциплін на наукову підготовку студентів, надання професійного спрямування всім навчальним дисциплінам, що сприяють підготовці майбутніх фахівців).

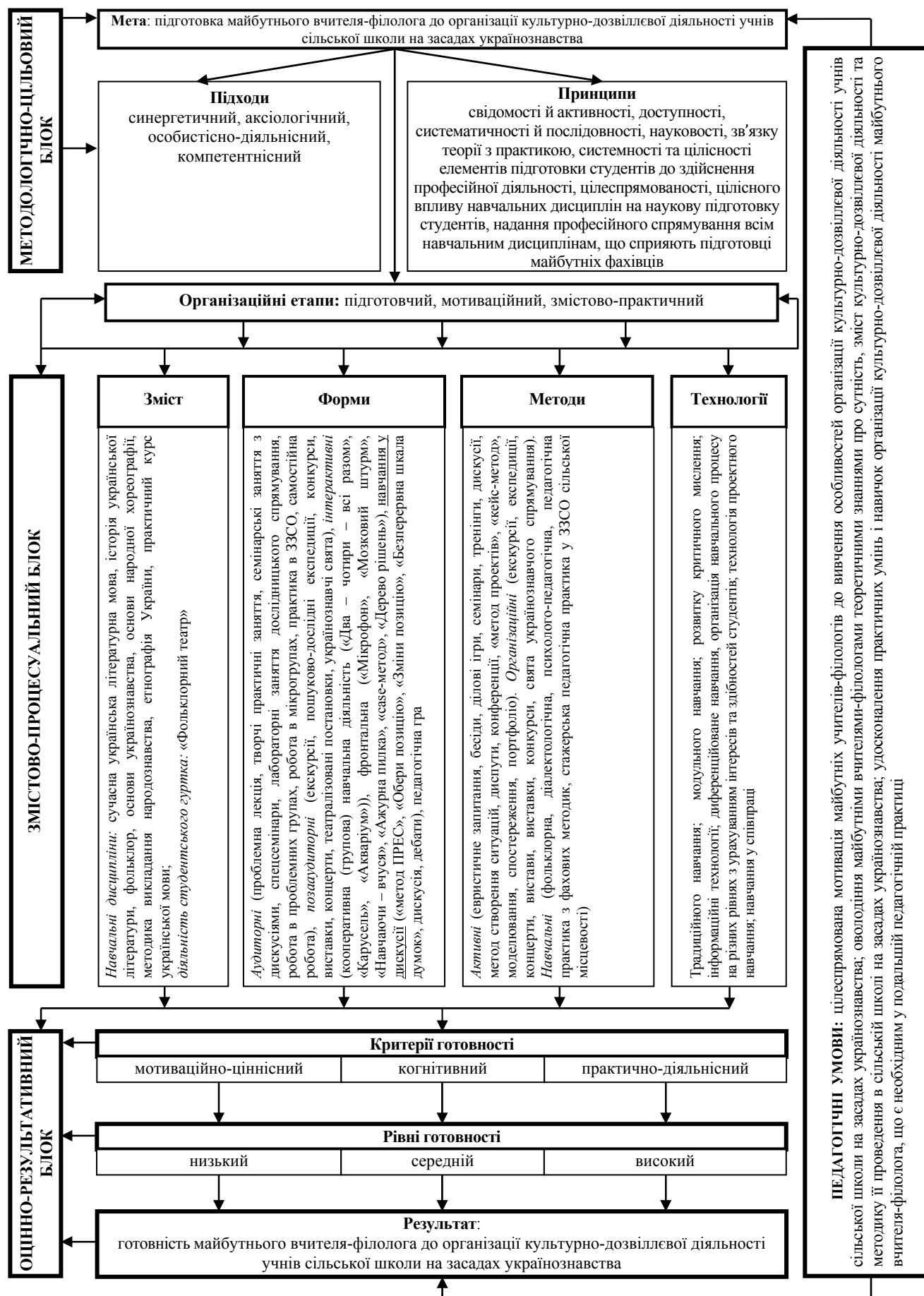

Рис. 1. Модель підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства

Розроблено програму формувального експерименту, яка включала: оволодіння студентами необхідними фаховими знаннями та спеціальними вміннями щодо організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів через наповнення навчальних дисциплін українознавчим змістом («Сучасна українська літературна мова», «Історія української літератури», «Фольклор») та введення дисциплін («Українознавство», «Етнографія України», «Методика організації українознавчих свят та масових заходів», «Методика викладання народознавства», «Основи народної хореографії»).

Програма формувального етапу передбачала підготовку і проведення різних видів культурно-дозвілєвих заходів на засадах українознавства з використанням українознавчих матеріалів, що містять інформацію про дозвілля української молоді; проведення аудиторних і позааудиторних занять і заходів, спрямованих на набуття студентами навичок використання різноманітних форм і методів організації культурно-дозвілєвої роботи з учнями сільської школи на засадах українознавства; створення проблемних ситуацій і організацію ділових ігор на практичних заняттях з метою моделювання різноманітних педагогічних ситуацій, розроблення сценаріїв культурно-дозвілєвих заходів з учнями сільських шкіл на засадах українознавства; організацію практичної і самостійної роботи з проведення студентами культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільських шкіл під час проходження педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти.

Визначено педагогічні умови, за яких здійснюється ефективна підготовка майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства: цілеспрямована мотивація майбутніх учителів-філологів до вивчення особливостей організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства; оволодіння майбутніми вчителями-філологами теоретичними знаннями про сутність, зміст культурно-дозвілєвої діяльності та методик її проведення в сільській школі на засадах українознавства; удосконалення практичних умінь і навичок організації культурно-дозвілєвої діяльності майбутнього вчителя-філолога, що є необхідним у подальшій педагогічній практиці.

У ході реалізації першої педагогічної умови студенти засвоювали теоретичні знання з українознавства, насамперед ті, що стосуються традиційного дозвілля української молоді, народного побуту, звичаїв і традицій українців («Сучасна українська літературна мова», «Історія української літератури», «Фольклор», «Українознавство», «Етнографія України», «Методика викладання народознавства», «Основи народної хореографії», «Методика організації українознавчих свят та масових заходів»). Під час фольклорної практики навчалися використовувати теоретичні знання у процесі проведення культурно-масових заходів українознавчого змісту, під час педагогічної практики – проводили позакласні виховні заходи. Використано такі організаційні форми: аудиторні (проблемна лекція, творчі практичні заняття, семінарські заняття з дискусіями, спецсемінари, лабораторні заняття дослідницького спрямування, робота у проблемних групах, робота в мікрогрупах, самостійна робота), позааудиторні (екскурсії, пошуково-дослідні експедиції, конкурси, виставки, концерти, театралізовані постановки, українознавчі свята), інтерактивні методи (кооперативна (групова) навчальна діяльність («два –

чотири – всі разом)), «карусель», «акваріум», «мікрофон», «мозковий штурм», «навчаючи – вчуся», «ажурна пилка», «case-метод», «дерево рішень», «метод ПРЕС», «обери позицію», «зміни позицію», «безперервна шкала думок», дискусія, дебати, евристичне запитання, ділові ігри, метод створення ситуацій, метод проектів, моделювання, портфоліо); технології (традиційного навчання; модульного навчання; розвитку критичного мислення; інформаційні технології; диференційоване навчання, організація навчального процесу на різних рівнях з урахуванням інтересів та здібностей студентів; технологія проектного навчання; навчання у співпраці).

Усе вищезазначене сприяло формуванню мотивації майбутніх учителів-філологів до вивчення особливостей організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства.

Друга педагогічна умова впроваджувалася упродовж усього навчання студентів у вищому закладі освіти за принципом наскрізного навчання, зокрема у процесі вивчення курсу «Фольклору» та наповнення українознавчим змістом (відомостями про дозвілєву культуру українців) навчальних дисциплін «Історія української літератури» (I – VIII семестри) і «Сучасна українська літературна мова» (I – VIII семестри) на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського). Навчальні дисципліни «Українознавство» (I семестр), «Методика організації українознавчих свят та масових заходів» (IV семестр), «Етнографія України» (III семестр), «Основи народної хореографії» (VIII семестр), «Методика викладання народознавства» (VIII семестр) вивчаються тільки в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. Було започатковано роботу гуртка «Фольклорний театр». Крім того, розширено тематику пошукової наукової роботи здобувачів вищої освіти, культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства під час педагогічної практики з фахових методик. Підвищенню рівня предметно-методичної підготовки майбутнього вчителя-філолога сприяла участь студентів у роботі фольклорного товариства, літературного об'єднання, танцювального театру-студії «Вервечка», а також участь в організації та проведенні українознавчих свят і вистав, виховних заходів, літературно-музичних композицій, виступів творчих колективів та у складі «Фольклорного театру».

Для реалізації третьої педагогічної умови активізовано практичну діяльність студентів (українознавчу, краєзнавчу, літературознавчу, пошукову і науководослідну) через закріплення отриманих теоретичних знань, аналіз і планування дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства, добір ефективних методів та прийомів роботи зі школярами, з урахуванням специфіки сільської школи. Використано різноманітні форми (семінари, тренінги, конференції, екскурсії, експедиції, концерти, вистави, виставки, конкурси, свята українознавчого спрямування) та методи (евристичне запитання, бесіди, ділові ігри, дискусії, метод створення ситуацій, диспути, метод проектів, кейс-метод, моделювання, спостереження, портфоліо).

Отримані у ході реалізації педагогічних умов результати формувального етапу

дають підстави стверджувати, що в експериментальній групі відбулося значне підвищення рівня готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства за мотиваційно-ціннісним, когнітивним, практично-діяльним критеріями до високого; у контрольній групі – лише до середнього.

За результатами порівняльного аналізу констатувального та формувального етапів дослідження виявлено зміну рівнів готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства: в експериментальній групі – із низького на високий; у контрольній – із низького на середній.

Так, в експериментальній групі високий рівень готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства за результатами формувального етапу зріс, порівняно із констатувальним на 36,2 %; середній – на 12,3 %; низький зменшився на 48,5 %. У контрольній групі після проведення формувального експерименту високий рівень готовності майбутнього вчителя-філолога зріс на 1,8 %; середній – на 14,2 %; низький зменшився на 16,0 %.

Динаміку рівнів готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства показано у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка рівнів готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства (за результатами констатувального та формувального етапів експерименту), %

Рівні	Констату- вальний етап	Форму- вальний етап	Приріст	Констату- вальний етап	Форму- вальний етап	Приріст
	Контрольна група			Експериментальна група		
Високий	3 (1,9 %)	6 (3,7 %)	1,8	2 (1,2 %)	64 (37,4 %)	36,2
Середній	66 (40,7 %)	89 (54,9 %)	14,2	73 (42,7 %)	94 (55,0 %)	12,3
Низький	93 (57,4 %)	67 (41,4 %)	-16,0	96 (56,1 %)	13 (7,6 %)	-48,5

Для обробки емпіричних даних використовувалися методи математичної статистики з використанням t-критерію Стюдента, критерію Пірсона.

Результати дослідно-експериментальної роботи доводять, що підготовка майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства забезпечувалася визначеними педагогічними умовами, що сприяло появі позитивних змін у рівнях готовності студентів експериментальної групи.

Отже, результати реалізації й експериментальної перевірки педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства підтвердили їх ефективність.

Вищевказані дані свідчать про досягнення мети експериментальної роботи, розв'язання її завдань, підтвердження висунутої гіпотези.

ВИСНОВКИ

У дослідженні представлено результати теоретичного узагальнення і розв'язання проблеми підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства, що дало підстави обґрунтувати модель підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства, визначити та експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства. Результати наукового пошуку стали підставою для низки аргументованих висновків:

1. Проведений аналіз наукових праць із проблеми підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства та освітньої практики показав, що значну увагу присвячено окремим питанням і напрямам організації цього процесу, зокрема: розкрито загальнотеоретичні питання підготовки майбутнього вчителя-філолога, обґрунтовано зміст, структуру, функції, принципи, окремі аспекти організації культурної дозвілдової діяльності школярів. Однак, незважаючи на наявність праць, що фрагментарно висвітлюють наукову проблему, особливості підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства не знайшли комплексного і системного відображення у теорії і практиці професійної освіти.

Схарактеризовано поняттєвий апарат дослідження проблеми підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства. Під підготовкою студентів-філологів до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства розуміємо спеціально організовану систему навчальних занять і виховних заходів, яка базується на знанні української народної культури, звичаїв, традицій, історії та має на меті формування необхідної для професійної діяльності системи цінностей, потреб і мотивів, набуття майбутніми педагогами досвіду організації і проведення культурно-дозвілдової діяльності з урахуванням вікових, психологічних та культурних потреб учня сільської школи.

Поняття «готовність майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства» потрактуємо як інтегративно-особистісне утворення, що охоплює сукупність мовознавчих, літературознавчих, українознавчих знань, мовнокомунікативних, інформаційно-технологічних, проектувальних умінь, особистих якостей, необхідних для ефективної організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи.

2. Уточнено критерії готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства та їх показники: мотиваційно-ціннісний (розуміння цінності проведення культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства та бажання її здійснювати; сформованість ідей про важливість і необхідність проведення на належному рівні означеної роботи в сільській школі; домінантний тип мотивації професійно-педагогічної діяльності; сталі мотиваційні установки до проведення культурно-дозвілдової діяльності на засадах українознавства в сільській школі;

глибоке розуміння власної життєвої позиції та втілення її у професійній діяльності), когнітивний (наявність знань з української мови, літератури та українознавства, володіння основними психолого-педагогічними методами та прийомами, володіння навичками й уміннями здійснювати пошукову та культурно-дозвілєву роботу; розуміння професійної та педагогічної діяльності як цілісної системи, побудованої за схемою: суть – зміст – ознаки – етапи; здатність відтворювати та доцільно використовувати у практичній діяльності основні терміни, поняття, категорії, правила, уривки творів, зразки пісенних творів, уміння вдало застосовувати у концертній, театральній постановці тощо; самостійний пошук інформації та постійна робота, спрямована на розвиток і вдосконалення отриманих під час навчання знань, умінь і навичок), практично-діяльнісний (здатність успішно реалізовувати всі необхідні педагогічні дії на високому рівні доцільності і продуктивності; наявність високого рівня знань, умінь та навичок у професійній підготовці майбутнього вчителя-філолога-українознавця до пошукової і науково-дослідної роботи та їх доцільне використання в навчально-виховній і культурно-дозвілєвій роботі; формування у майбутніх учителів-словесників необхідного рівня професіоналізму, наявність теоретичної основи для їх самоосвіти і подальшого професійного зростання після завершення навчання в освітньому закладі; цілісність, що виявляється у взаємозв'язку і взаємообумовленості застосування в навчальній, виховній і методичній роботі типових форм, методів, засобів навчання, присутність логіки процесу; наявність різноманітних здібностей, здатностей і вмінь, що стосуються всіх провідних форм, методів і прийомів роботи вчителя-українознавця).

На основі визначених критеріїв та їх показників схарактеризовано рівні готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства: високий, середній та низький.

3. Здійснено діагностику процесу підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства, яка засвідчила недостатню увагу студентів до цієї діяльності, незнання своїх функцій у сфері культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства, слабку методичну та практичну готовність до організації та проведення культурно-дозвілєвої діяльності на засадах українознавства з учнями сільської школи, що пояснюється обмеженим обсягом матеріалу щодо організації культурно-дозвілєвої діяльності на засадах українознавства у змісті підготовки вчителя-філолога; недостатнім урахуванням усебічних зв'язків у системі викладання фахових дисциплін.

Для розробки моделі та обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства проведено констатувальний етап експерименту, результати якого засвідчили перевагу низького рівня готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства.

4. Розроблено та апробовано модель підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства, яка охоплює три блоки та їх складники: методологічно-

цільовий (мета, підходи, принципи), змістово-процесуальний (етапи, зміст, форми, методи, технології), оцінно-результативний (критерії, рівні готовності, результат).

5. Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства: цілеспрямована мотивація майбутніх учителів-філологів до вивчення особливостей організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства; оволодіння майбутніми вчителями-філологами теоретичними знаннями про сутність, зміст культурно-дозвілєвої діяльності та методику її проведення в сільській школі на засадах українознавства; удосконалення практичних умінь і навичок організації культурно-дозвілєвої діяльності майбутнього вчителя-філолога, що є необхідним у подальшій педагогічній практиці.

Реалізація першої педагогічної умови здійснювалася через: оновлення змісту дисциплін («Сучасна українська літературна мова», «Історія української літератури», «Фольклор») та введення курсів («Українознавство», «Етнографія України», «Методика викладання народознавства», «Основи народної хореографії», «Методика організації українознавчих свят та масових заходів»), фольклорної, діалектологічної та педагогічної практик; використання організаційних форм (аудиторних (проблемна лекція, творчі практичні заняття, семінарські заняття з дискусіями, спецсемінари, лабораторні заняття дослідницького спрямування, робота в проблемних групах, робота в мікрогрупах, самостійна робота), позааудиторних (екскурсії, пошуково-дослідні експедиції, конкурси, виставки, концерти, театралізовані постановки, українознавчі свята)), інтерактивних методів (кооперативна (групова) навчальна діяльність («два – чотири – всі разом»), «карусель», «акваріум», «мікрофон», «мозковий штурм», «навчаючи-вчуся», «ажурна пилка», «case-метод», «дерево рішень», «метод ПРЕС», «обери позицію», «зміни позицію», «безперервна шкала думок», дискусія, дебати, евристичне запитання, ділові ігри, метод створення ситуацій, метод проектів, моделювання, портфоліо); технологій (традиційного навчання; модульного навчання; розвитку критичного мислення; інформаційних технологій; диференційованого навчання, організації навчального процесу на різних рівнях з урахуванням інтересів та здібностей студентів; технології проектного навчання; навчання у співпраці).

Друга педагогічна умова впроваджувалася упродовж усього навчання студентів у вищому закладі освіти за принципом наскрізного навчання, зокрема у процесі вивчення курсу «Фольклору» та наповнення українознавчим змістом (відомостями про дозвілєву культуру українців) навчальних дисциплін «Історія української літератури» (I – VIII семестри) і «Сучасна українська літературна мова» (I – VIII семестри) на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського). Навчальні дисципліни «Українознавство» (I семестр), «Методика організації українознавчих свят та масових заходів» (IV семестр), «Етнографія України» (III семестр), «Основи народної хореографії» (VIII семестр), «Методика викладання народознавства» (VIII семестр) вивчаються тільки в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. Започатковано роботу гуртка «Фольклорний театр», розширено тематику пошукової

наукової роботи здобувачів вищої освіти, культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства під час педагогічної практики з фаховим методик. Для реалізації третьої педагогічної умови активізовано практичну діяльність студентів (українознавчу, краєзнавчу, літературну, пошукову і науково-дослідну) через закріплення отриманих теоретичних знань, аналіз і планування дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства, добір ефективних методів та прийомів роботи зі школярами, з урахуванням специфіки сільської школи. Використано форми (семінари, тренінги, конференції, екскурсії, експедиції, концерти, вистави, виставки, конкурси, свята українознавчого спрямування), методи (евристичне запитання, бесіди, ділові ігри, дискусії, метод створення ситуацій, диспути, метод проектів, кейс-метод, моделювання, спостереження, портфоліо) та технології (традиційне навчання; модульне навчання; розвиток критичного мислення; інформаційні технології; диференційоване навчання, організація навчального процесу на різних рівнях з урахуванням інтересів та здібностей студентів; технологія проектного навчання; навчання у співпраці).

Ефективність педагогічних умов доведено результатами проведеного формувального етапу експерименту: в експериментальній групі збільшилася кількість студентів із високим рівнем готовності до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства, тоді як у контрольній групі аналогічний показник збільшився незначною мірою. Результати дослідження засвідчили динамічні позитивні зміни показників готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства в експериментальній групі під впливом запропонованих нововведень.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в таких напрямках: проектування освітнього середовища сільської школи на засадах українознавства, дослідження позааудиторної діяльності майбутнього учителя-філолога у процесі його підготовки до роботи в сільській школі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Кириченко В. Традиционный досуг украинской молодежи. *General and Professional Education*. Szczecin, Poland: The press and the cover, 2014. No 3. S. 65–72.

2. Кириченко В. Формування мотивації у студентів-філологів до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів на засадах українознавства. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* – Додаток 1 до Вип. 36, Т. III(63): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Київ: Гнозис, 2015. С. 357–364.

3. Кириченко В. Організація дозвілля студентської молоді: досвід, перспективи. *Гуманітарний вісник ДЗВО «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Додаток 2 до Вип. 35, Т. II(14): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». Київ: Гнозис, 2015. С. 321–329.

4. Кириченко В. Розвиток духовних потреб молоді у процесі організації позааудиторної роботи (за матеріалами праць В. О. Сухомлинського). *Педагогічний альманах*. Херсон: КЗВО «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. Вип. 26. С. 86–92.

5. Кириченко В. Г. Формування системи культурних цінностей у студентів-філологів в процесі їх підготовки до організації культурно-дозвілдової діяльності в школі (з досвіду Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини). *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. Вип. 13. С. 138–144.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Кириченко В. Г. Организация детского досуга в школе (по материалам труда В. Сухомлинского «Сердце отдаю детям»). *Актуальные вопросы теории и практики современного гуманитарного знания: материалы III Междунар. науч.-практ. конф.* (Орел, 18 сент. 2014 г.). Орел: Картуш, 2014. С. 92–95.

7. Кириченко В. Г. Проблема дитячого дозвілля у творчій спадщині В. О. Сухомлинського (за матеріалами праці «Серце віддаю дітям»). *Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: вчимося толерантності: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. та XXI Всеукр. пед. читань*. Миколаїв: МНУ, 2014. С. 41–42.

8. Кириченко В. Культурно-дозвіллова діяльність майбутніх учителів-філологів – основа збереження культурно-мистецької спадщини України. *Сучасна українська нація: мова, історія, культура: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 15-річчя кафедри українознавства* (Львів, 16 бер. 2016 р.). Львів: Друкарня ЛМНУ імені Данила Галицького, 2016. С. 448–451.

9. Кириченко В. Г. Ознайомлення студентів із традиційним культурним дозвіллям українців у процесі вивчення курсу «Історія української літератури». *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників філологічних наук: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Одеса, 26–27 лют. 2016 р.). Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2016. С. 13–16.

10. Кириченко В. Г. Концепт «дозвілля» у працях від античних часів до кінця XVII ст. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 12. С. 135–138.

11. Кириченко В. Г. Вивчення роману «Чорна рада» у процесі підготовки до ЗНО. *Теорія і практика підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури: матеріали Всеукр. наук.-метод. семінару*. Умань: Візаві, 2018. Вип. 2. С. 218–230.

12. Кириченко В. Г. Вивчення історичних пісень у процесі підготовки до ЗНО. *Теорія і практика підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури: матеріали Всеукр. наук.-метод. семінару*. Умань: Візаві, 2019. Вип. 3. С. 166–171.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

13. Кириченко В. Г. Питання організації дозвілдової діяльності студентів-філологів українознавства у контексті глобалізаційних процесів. *Історико-педагогічні студії*. 2013. Вип. 6–7. С. 131–133.

14. Кириченко В. Г. Проблема дозвілля дітей на сторінках часопису «Дзвінок».

Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. Вип. 50. С. 185–192.

15. Кириченко В. Проблема дитячого дозвілля у творчій спадщині В. О. Сухомлинського (за матеріалами праці «Серце віддаю дітям»). *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія: Педагогічні науки. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. Вип. 1.47(114). С. 122–126.

16. Кириченко В. Г. Народная риторика в контексте досуга украинской молодежи (по материалам творчества Т. Шевченко). *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*. 2014. № 6. URL: <http://www.jurnal.org/articles/2014/ped42.html>

17. Кириченко В. Г. Традиційне дозвілля української молоді у творах Т. Г. Шевченка. *Філологічний вісник*. Умань: Візаві, 2014. Вип. 5. С. 139–145.

18. Кириченко В. Г. Методика організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. 156 с.

19. Кириченко В. Г. Практикум з формування системи культурних цінностей у студентів-філологів в процесі їх підготовки до організації культурно-дозвілдової діяльності в школі: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. Умань: Візаві, 2017. 183 с.

20. Кириченко В. Формування творчої особистості в процесі культурно-дозвілдової діяльності (за матеріалами педагогічної спадщини А. С. Макаренка). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2017. Вип. 52. С. 113–117.

АНОТАЦІЇ

Кириченко В. Г. Підготовка майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства. – Кваліфікаційна праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2019.

У дисертації викладено результати теоретичного узагальнення і розв'язання завдання підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства. Доведено актуальність теми, проаналізовано стан її розробки. Уточнено сутність ключових понять дослідження: «підготовка майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства» та «готовність майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства». Уточнено критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, практично-діяльнісний), показники (інтереси, установки, цінності, потреби, знання, здатності, вміння організовувати культурно-дозвіллову діяльність на засадах українознавства) та рівні готовності майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів сільських шкіл на засадах українознавства (високий, середній, низький). Здійснено

діагностику процесу підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства.

Розроблено модель підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства, яка охоплює такі блоки: методологічно-цільовий (мета, підходи, принципи); змістово-процесуальний (етапи, зміст, форми, методи, технології); оцінно-результативний (критерії та рівні готовності, результат). Обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства (цілеспрямована мотивація майбутніх учителів-філологів до вивчення особливостей організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства; оволодіння майбутніми вчителями-філологами теоретичними знаннями про сутність, зміст культурно-дозвілєвої діяльності та методику її проведення в сільській школі на засадах українознавства; удосконалення практичних умінь і навичок організації культурно-дозвілєвої діяльності майбутнього вчителя-філолога, що є необхідним у подальшій педагогічній практиці).

Ефективність педагогічних умов доведено результатами формувального етапу експерименту: в експериментальній групі збільшилася кількість студентів із високим рівнем готовності до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства, тоді як у контрольній групі аналогічний показник значно не збільшився.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній учитель-філолог, підготовка до організації культурно-дозвілєвої діяльності, готовність майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності, педагогічні умови, модель підготовки майбутнього вчителя-філолога до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів сільської школи на засадах українознавства.

Kyrychenko V. H. Training of the future teacher-philologist for the organization of cultural and recreational activities for rural school pupils on the principles of Ukrainian studies. – Qualification scientific research paper on the rights of manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Pedagogical Sciences (Doctor of Philosophy) on specialty 13.00.04 "Theory and methodology of vocational education". – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2019.

The thesis reflects the results of scientific research on the training of the future teacher-philologist for the organization of cultural and recreational activities for rural school pupils on the principles of Ukrainian studies.

For the first time the thesis identifies and justifies the totality of pedagogical conditions necessary for training the future teacher-philologist for organizing cultural and recreational activities for rural school pupils on the basis of Ukrainian studies (focused motivation of future teachers-philologists to study the peculiarities of organizing cultural and recreational activities for rural school pupils on the basis of Ukrainian studies; the students' obtaining theoretical knowledge about the essence, the content of cultural and recreational activities and methods of its implementation in the rural school on the basis of Ukrainian studies; the improvement of future teachers-philologists' practical skills for organizing cultural and recreational activities, which is necessary in further pedagogical

practice).

A model of training the future teacher-philologist for the organization of cultural and recreational activities for rural school pupils on the principles of Ukrainian studies has been developed and tested, which comprises the following units: methodology and target unit (target, approaches, principles), contents and process unit (stages, contents, forms, methods, technology), assessment and results unit (criteria, levels, results).

According to the developed criteria and indicators, the levels of students-philologists' readiness to organize cultural and recreational activities for rural school pupils on the principles of Ukrainian studies are highlighted: high, medium, low.

The essence of the key concepts of the research work has been clarified: "Ukrainian studies" (components of the holistic system of knowledge about Ukraine and world Ukrainians; Ukraine in international relations); "rural school" (institution of general secondary education in rural areas, which is the center of training, education and comprehensive development of the individual, the formation of national consciousness, the best moral qualities and social activeness of the young generation); "cultural and recreational activities" (leisure time, filled with individual or collective creative activities based on the cultural experience of the people).

The readiness of the future teacher-philologist for organizing cultural and recreational activities for rural school pupils is denoted as a complex structural-system education which allows a specialist to successfully perform his educational duties, using existing experience, acquired knowledge, personal qualities; characterized by strong motivational attitudes to carrying out cultural and recreational activities on the principles of Ukrainian studies at rural school; shaped ideas about the importance and necessity of the proper level of the mentioned work in the rural school; cognitive traits (knowledge of the Ukrainian language, literature and Ukrainian studies), practical skills (the ability to implement all the necessary pedagogical activities at a high level of expediency and productivity of cultural and recreational work; the future Ukrainian studies teacher-philologist's highly developed skills for scientific and research work and the appropriate use of their results in educational; practical experience in planning, organizing and conducting various forms of cultural and recreational activities based on Ukrainian studies).

An ascertaining experiment was conducted, which showed the prevalence of low level of readiness of students in the control and experimental groups, which was supposed to be increased by identifying and implementing the necessary pedagogical conditions.

As a result of the analysis of the results of the formative stage of the experiment, the positive dynamics of students' readiness levels in the experimental group was proved. Thus, the high level has increased by 36.2%; the average – by 12.3%; the low has decreased by 48.5%. In the control groups, the high level has increased by 1.8%; the average – by 14.2%; the low decreased by 16.0%.

The results of the research work indicate positive dynamic changes in the readiness of students of experimental groups under the influence of the proposed innovations.

Key words: future teacher-philologist, training for the organization of cultural and recreation activities, rural schools, Ukrainian studies, pedagogical conditions of future teacher-philologist's training, the model future teacher-philologist's training for the organization of cultural and recreational activities for rural school pupils on the principles of Ukrainian studies.

Підписано до друку 19.11.2019 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 0,9
Тираж 120 прим. Замовлення № 059

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»
20300, м. Умань, вул. Садова,2
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2521 від 08.06.2006.
тел. (04744) 4-64-88, 4-67-77, (067) 104-64-88
vizavi-print.jimdo.com
e-mail: vizavisadova@gmail.com